

Problematika mezinárodního obchodu s ohroženými druhy fauny a flóry představuje svým obsahem a významem jeden z nejvýznamnějších problémů v oblasti ochrany životního prostředí a péče o biodiverzitu zvláště. Podle statistických údajů je využívání divoké přírody pro účely obchodu druhou nejvýznamnější příčinou ubývání druhů na naší planetě, a to hned za ničením přirozených stanovišť. Jednou z priorit států je proto snaha o zachování biologické rozmanitosti a to na úrovni ochrany přírody jak živé tak i neživé, šetrné zacházení s přírodními zdroji a zachování životodárných procesů v krajině. Proto si státy za tímto účelem vytvářejí potřebné legislativní nástroje a uzavírají mnoho mezinárodních dohod o vzájemné spolupráci. Přínos tkví nejen v globálním zájmu o udržení ekologické rovnováhy planety Země, ale má nemalý dopad i v menším, především regionálním měřítku. Chráněná území a přírodní bohatství se podílí významnou měrou na rozvoji turistického ruchu, přináší nové pracovní příležitosti a ekonomický růst a tím se zvyšuje i vzdělanost obyvatel. Mimořádný význam je pak zřejmý zejména v chudých rozvojových zemích tropické Afriky, kde vytvářejí hlavní a někdy i jedinou atrakci pro turismus přinášející vysoké a rychlé zisky místnímu obyvatelstvu, což může přispět ke zmírnění chudoby. Biologická rozmanitost je v tomto směru tedy kapitálem, jenž je nutno chránit a zároveň lze racionálně a efektivně využít.¹

Velkým problémem je značně rozsáhlý nelegální obchod s živou přírodou. Odhady uvádějí obchodní obrat až 20 miliard USD ročně, přičemž nejzávažnějším současným problémem je pašování částí vymírajících druhů, jako jsou tygři (kosti, pohlavní orgány), nosorožci (rohy), medvědi (drápy, žlučníky) aj. do Číny, Taiwanu, Koreje, Vietnamu, či Hongkongu pro výrobu tradičních léčiv. Dále se jedná o slonovinu, kožešiny, kaviár, mláďata lidoopů a další živá zvířata, atd. Co do objemu zisků je ilegální obchod s faunou a flórou třetím nejvýnosnějším obchodem na světě hned za obchodem s drogami a zbraněmi.² Takový obchod způsobuje velké škody v oblasti ekologie a hospodářství.

Hlavními vývozními oblastmi jsou Střední a Jižní Amerika, Afrika a Asie a hlavními dovozními oblastmi jsou Severní Amerika, Evropa, Dálný Východ (Japonsko, Korea, Čína), Střední Východ a Austrálie.

V obchodu s exempláři CITES převažuje živá fauna a flóra, roste však dovoz výrobků a neživých exemplářů. Nejčastějším „živým zbožím“ jsou zejména papoušci a plazi, z nich hlavně želvy, hadi a jeseteři. Obchodníci a překupníci se zaměřují také na rostliny, především kaktusy, sukulenty, orchideje, léčivé rostliny a vzácné tropické dřevo. Z výrobků a neživých exemplářů jsou to především komerční dovozy výrobků módního a luxusního zboží, které obsahují části těl exemplářů CITES, lovecké trofeje, materiál pro preparátorské dílny, burzy a prodejní výstavy (např. motýli) a komerční dovoz lastur a ulit měkkýšů, mořských korálů a výrobků z nich. V neposlední řadě je třeba zmínit dovozy kaviáru jeseterovitých ryb.³

Ochrana životního prostředí, potažmo tedy i ochrany přírody, je především úlohou státu. Právní úprava v jednotlivých státech hraje pro ochranu ohrožených druhů nezastupitelnou roli. V souvislosti s obchodováním ohroženými druhy živočichů a rostlin státy využívají i určitých zásad politiky a práva životního prostředí, které nepředstavují právně závazná pravidla, jsou však důležité pro tvorbu, aplikaci a interpretaci jednotlivých právních norem. Nejdůležitější zásadou ochrany životního prostředí je zásada prevence., která vyžaduje včasné provedení potřebných opatření, jež zabrání ohrožení nebo poškození životního prostředí. Je třeba se soustředit na předcházení škodám, teprve potom na odstraňování následně vzniklých škod. Důsledky poškození jsou totiž často nenapravitelné a je jím tudíž nutné předcházet.⁴ Těžko se bude nahrazovat živočišný či rostlinný druh, který v důsledku neregulovaného odchytu či obchodování úplně vyhyne.

Další z hlavních zásad politiky a práva životního prostředí je zásada předběžné opatrnosti, která byla formulována relativně nedávno. V mezinárodním právu životního prostředí se poprvé objevila v Montrealském protokolu o látkách, které narušují ozónovou vrstvu (1987). Princip této zásady tkví v tom, že pokud je možné vzhledem k okolnostem (např. na základě srovnání s analogickými situacemi, procesy, apod.) předpokládat, že hrozí nebezpečí nevratného nebo závažného poškození životního

prostředí, nesmí být pochybnosti nebo nedostatek důkazů, že k takovému poškození skutečně dojde, důvodem pro odklad opatření, jež mají poškození zabránit.. V tomto případě je lepší jednat dříve nežli později, nikoli čekat na vědecké důkazy, které nadevší pochybnost potvrdí příčinnou souvislost. Tato zásada se také týká ochrany zdraví člověka, zvířat a rostlin. Je považována za základ aktivit v případech, kdy věda není s to dát jasnou odpověď.⁵

V neposlední řadě má velký význam, a to nejen pro ochranu ohrožených druhů, zásada trvale udržitelného rozvoje, který v souvislosti s trvale udržitelným využíváním živé přírody umožňuje co nejširší využití ohrožených druhů k mezinárodnímu obchodu, ale za současně existujících vhodných a nezpochybnitelných způsobů kontroly takového obchodu.

Problematika obchodování ohroženými druhy je velice aktuální a je jednou z nejdiskutovanějších otázek v oblasti ochrany celosvětové fauny a flóry. Protože je však velmi komplikovaná, roztržitá a nepřehledná, je cílem mé práce podat uceleným způsobem informace o vývoji problematiky obchodování ohroženými druhy živočichů a rostlin, o současném stavu související legislativy, přístupech, problémech a jejich řešení pomocí práva či jiných prostředků. Jádrem práce je problematika obchodování ohroženými druhy živočichů a rostlin v pramenech mezinárodního práva, evropského komunitárního a českého národního práva, proto bych ráda provedla jejich utřídění a rozbor, jak samostatně, tak ve vzájemných souvislostech.

Dále bych chtěla zdůraznit nezastupitelnou úlohu Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin CITES, jejíž cílem je přispět k záchraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které jsou mezinárodním obchodem ohroženy na přežití, dostat tento obchod pod kontrolu a vytvořit takový systém prostředků, který by napomáhal k ochraně rozmanitosti forem života a vedl k šetrnému využívání živé přírody. V dalších kapitolách je také cílem mé práce poukázat na problematiku obchodu nelegálního, na který je třeba neustále upozorňovat a potažmo opatření států k jeho potlačení, posoudit jejich úspěšnost, případně navrhnout možná řešení v závěru práce. Součástí práce je i rozbor judikatury Evropského soudního dvora a českých soudů.

Obsah je členěn na část týkající se nelegálního obchodu, mezinárodního, evropského komunitárního a českého národního práva a dále část trestněprávní úpravy ochrany druhů v rámci mezinárodního obchodu a závěrečné shrnutí.